

Колькі слоў уступу

«Архіўная кніга», створаная Лявонам Юрэвічам, складаецца як-бы з трох частак: адна -- гэта малаведамыя старонкі жыцця пісьменыка, раскрытыя аўтарам артыкулаў пра Уладзімера Дудзіцкага, Хведара Ільшэвіча, Уладзімера Клішевіча, Уладзімера Сядуру-Глыбінага, Міколу Вярбу, Юрку Віцьбіча на багатым архіўным матар'яле: афіцыйных дакументах, манускрыптах -- пэрсанальных нататках, успамінах, ліставаныні, дзе найбольш поўна адлюстраваліся падзеі часу, складаныя ўзаемаадносіны людзей, назіраныні й разважаныні пісьменыка. Другая частка -- гэта творы ці ўрыўкі твораў пісьменыка, большасць дасюль няведамыя -- з манускрыптаў, альбо і друкаваныя ды не зауважаныя чытачамі і крытыкамі. Кожны разьдзел «Архіўной кнігі» завяршаецца найбольш дакладнай і поўнай, на сёняня, бібліографіяй твораў пісьменыка.

Пра вартасыць і значнасць мастака-літаратурных твораў, напэуна, скажуць сваё слова крытыкі, дасыледнікі пісьменнікае спадчыны.

У гэтым кароценкім уступнім слове я выказываюся не пра літаратурныя якасці апублікаваных твораў, а пра грамадска-культуралігічны аспект дзейнасці пісьменнікаў (са значнай дозай асабістых меркаваныняў). З названых у «Архіўной кнізе» мастакоў я быў добра знаёмы з Юркам Віцьбічам ды ўсёй яго на сям'ёй. Ведаў Уладзімера Сядуру і Міколу Сільвановіча, супрацоўнічаў зь імі. Быў знаёмы з Уладзімерам Дудзіцкім і Хведарам Ільшэвічам. І ніколі не сустракаўся з Уладзімерам Клішевічам.

Для мяне, як і значнае часткі грамадскіх працаўнікоў на эміграцыі, эміграцыйныя пісьменнікі былі аўтарытэтамі, паважанымі асобамі. Мы чыталі іхнія творы, выказвалі сваё захапленыне ці расчараўненне. Зъ вялікім задавальненнем віталі ў іхнія творчасці зварот да беларускай нацыяналітай гісторычнай тэматыкі, катастрофы Беларусі пад бальшавіцкім панаваннем -- тэмаў, забароненых ў літаратуры на башкайчыне.

Але ў эміграцыйным асяроддзі быў яшчэ іншы крытэрый, іншое вымярэнне беларускага інтэлігента -- мастака, пісьменніка, навукоўца, а менавіта -- ягоная грамадская дзейнасць. Для значнае часткі беларускай дыяспары гэты крытэрый быў, бадай, найгалаўнейшым у вызначэнні ролі тae ці іншое асобы -- удзельніка

беларускага нацыянальнага культурнага руху. І вось найчасцей менавіта з гэтага пункту гледжання, хай сабе і не аб'ектыўнага, магчыма, нават і прымітыўнага (іншыя могуць ужыць эпітэт і «палітызаванага»), эмігрантамі давалася ацэна пісьменніку і фармаваўся ягоны вобраз. Але праз увесэ эмігранцікі пэрыяд жыцця, прайшоўшы праць дзясяткі й дзясяткі эмігранцікіх арганізацый, выкажу нагляд, што ўсе ці, дакладней, блізу ўсе эмігранцікі паэты і празаікі былі ў той ці іншай ступені на розных этапах свайго шляху і палітычнымі і культурна-грамадскімі дзеяніямі. Часта яны выконвалі ролю і рухавікоў нацыянальнага руху, а літаратурныя эмігранцікі часапісы, такія, як «Шышина», «Сакавік», «Шляхам Жыцця», «Пагоня», адыгралі й выдатную ролю ў кансалідацыі й вышрацаўанні палітычнага кірунку дзяяспары.

І вось, перагортваючы старонкі, так-бы мовіць, «пэрсанальнай» часткі «Архіёнае кнігі», я заўважыў, што і пісьменнікі вымушалі адносіны грамадства да іх, часта былі незадаволеныя ды крытычныя да грамадства. Вельмі важнае ў «пэрсанальнай» частцы «Архіёнае кнігі» тое, што асабістая нататкі і разважаныі пісьменнікаў, іхняя межпісьменніцкая камунікацыя выдатна перадае атмасферу, у якой яны пісалі, умовы, у якіх праходзіла жыццё.

Шмат у іхніх наглядах ёсьць супольнага, тыпова пісьменніцкага падыходу, але ёсьць шмат і адрознага, цалкам асабістага. Бадай, самае супольнае для тых, каго Лявон Юрэвіч выбраў у «Архіёнуюнай кнігу», гэта -- іхняе моцнае жаданыне стварыць нешта новае ў беларускай літаратуры. Усе яны добра ўсьведамлялі, што яны -- па-за бацькаўшчынай, і былі перакананыя, што пры бальшавізме ім павароту на радзіму няма (пра ўдзядобна, пераканаўся ў гэтым і Ўладзімер Клішэвіч). Але яны тварылі беларускую літаратуру, давалі яе беларускаму грамадству. І бадай ці не ўпяршыню ў «Архіёной кнізе» падаўленыя са шматлікіх прыватных і грамадскіх архіваў нагляды пісьменнікаў як на бацькаўшчыну, так і на эміграцыю, зь якой яны дзяялі лёс.

Бяспрэчна, што «Архіёная кніга» Лявона Юрэвіча зьяўляецца важкім укладам у гісторыю літаратуры беларускай эміграцыі, асвятляе на-новаму жыццё і творчасць шэрагу пісьменнікаў замежжа і дае даследнікам новы, цікавы ды вельмі каштоўны матар'ял.

Вітаўт Кіпель